

John Maynard Keynes i la Microeconomia Contemporània

Joan Hortalà i Arau (*)

Senyors,

D'aniversaris n'hi ha cada any. Aquest any, però pel que fa a l'economia, s'ha escaigut, ni més ni menys, les commemoracions de Marx, Schumpeter i Keynes. Així i tot, encara hi ha més aniversaris. No fa gaires dies que un apreciat col·lega recordava el de De Quincey. A Madrid –i des de l'Institut d'Estudis Fiscals– editen un volum commemoratiu de Germà Bernacer. També hom celebra el d'Ortega i Gasset i, tots plegats, recordem el del President Macià.

De tants de recordatoris, avui el que ens congrega aquí és el de Keynes. Personalment, atès el meu ofici, em satisfà que sigui així, sobretot amb motiu d'aquest acte inaugural de la Secció d'Economia de la Societat Catalana d'Estudis Jurídics, Econòmics i Socials, filial de l'Institut d'Estudis Catalans. I, per descomptat, m'honora particularment l'oferiment d'aquesta dissertació.

El problema emperò, radica a saber què s'ha de dir de Keynes, ja que les referències de tota mena sobre aquest il·lustre economista britànic han estat abundoses gairebé fins a la sacietat. Dintre la professió, qui no coneix la seva vida, el seu arrelament familiar, les extravagàncies amb els seus amics, les seves afeccions i afliccions, els seus diners, el casament amb una ballarina que, a més a més, era russa, i les mil i una interpretacions de la seva obra...

Ara bé, em sembla que segons la perspectiva d'avui, en un període de creixement important situat entre dues crisis econòmiques tanscendents –coneguda, consolidada i criticada la doctrina keynesiana– hi ha una esletxa que, tal vegada, mereix d'ésser comentada, tant pel que fa a la incidència del pensament keynesià a la teoria econòmica com per les vicissituds d'aquesta teoria en relació amb l'avenç científic. Es tracta, justament, del que vull fer entendre amb el títol d'aquesta dissertació: John Maynard Keynes i la Microeconomia Contemporània.

El punt de vista que sostinc al respecte és que, després de l'impacte keynesià sobre l'aparell macroeconòmic, es produeixen fortuïtament una sèrie de circumstàncies que fan que, d'una manera subreptícia, certes implicacions keynesianes influei-

(*) Catedràtic de teoria econòmica de la Facultat de Ciències Econòmiques i Empresariales de la Universitat de Barcelona.

xin també en la microeconomia. Si això es així és obvi que el missatge de Keynes, ara com ara, va condicionant, *malgre tout*, la globalitat de la Teoria Econòmica actual.

1

Quan es produeix una situació conflictiva en el món de la realitat, més tard o més d'hora sorgeix una resposta teòrica adient. I la importància relativa depèn usualment, al seu torn, de la magnitud del problema. Per la reflexió que ara volem fer, cal situar-se al crac del 29.

La crisi del 29 i les seves conseqüències –com és ben sabut– posaren en entredit l'estoc de coneixements econòmics llavors disponibles. No només ho feren amb motiu de la seva eficàcia davant del problema, sinó fins i tot en relació a la validesa causal de certs principis bàsics. No és pas que sigui negligible, des de la perspectiva d'avui, la interrogació sobre els errors d'aplicació en aquells moments de la política monetària o la seva inutilitat. El que hom significa, tanmateix és que, davant del problema, la teoria econòmica en ús al final dels anys vint no donà la resposta esperada.

Per descomptat, la vida econòmica es produeix cíclicament i, per descomptat també, les modelitzacions explicatives de les crisis tenien un context important dins l'estudi de l'economia. Encara més: els coneixements adquirits des de la meitat del segle XVIII, així com les brillants síntesis de finals de XIX no entraren, operativament, en qüestió d'una manera significativa al llarg dels diferents problemes que havien caracteritzat les oscil·lacions de les economies nacionals. Quan hi hagué el crac del 29 la cosa fou ben diferent, tal vegada, per l'abast del conflicte, la complexitat creixent de les relacions de producció, distribució i canvi, la interrelació de les economies i llur transmissió cíclica internacional i les pràctiques d'intervenció mitjançant polítiques econòmiques específiques... El cas fou que la teoria econòmica a l'ús resultà inservible per a donar una sortida raonablement acceptable a aquell estat de coses.

En concret, les vicissituds històriques d'aquell famós «dijous negre» arrenquen, des d'una panoràmica retrospectiva, de les redefinicions político-econòmiques sorgides arran de la Pau de Versalles i de llurs condicionants sobre el capteniment dels agents econòmics al llarg dels anys vint. El crac, així, es produeix el dijous dia 24 d'octubre de 1929. I la depressió que engendrà, amb tot un seguit de causacions que prèviament ja havien desajustat el marc de l'economia real, fou patida per tot el món occidental.

Estadísticament, el volum de comerç es reduí en una tercera part des de 1929 a 1933; els nivells relatius de les distintes produccions nacionals no es recuperarien fins després de 1941; i, respecte a l'activitat bursàtil considerada en si mateixa pel que fa al cas americà, només cal tenir en compte que la cotització, per exemple, de la *General Motors* passà de 92 dòlars que cotitzava el 1929 a un dòlar i quart el 1932. I si argüides sintèticament, a títol il·lustratiu, aquestes eren les xifres, l'àmbit conceptual que el problema oferia no era altra cosa que una baixa important del nivell d'activitat, així com un perillós desajust dins el mercat del treball.

Fou davant d'aquest diagnòstic que la terapèutica ortodoxa no va donar la resposta adequada, ja que els mecanismes d'ajust via preus no responien d'acord amb la importància i la urgència que el conflicte plantejat reclamava. De fet, les

variables sobre les quals era convingut d'actuar –tipus d'interès i nivell de salari– predisposaven fins i tot a la consecució d'efectes contraproductius si eren dirigides segons les prescripcions que mandatava la teoria econòmica del moment. Efectivament, les mesures per tal d'aconseguir rebaixes en el tipus d'interès es trobaven davant d'un estat general d'ànim i afavorien, per un costat, l'atresorament i per l'altre no impulsaven el nivell d'inversió. I pel que fa a les mesures per ajustar l'oferta i la demanda de treball, tenien com a resultat que, en lloc d'aconseguir aquest equilibri, les rebaixes dels salaris nominals disminuïen el nivell de consum i, per tant, repercutien a fer que no només no es canviés, sinó que es consolidés l'estat general de depressió, sense millorar, d'altra banda, el nivell d'ocupació.

L'ajustament de l'economia via preus no era eficaç. Aquest és el repte. En aquesta ocasió i sense que fos necessari d'esperar gaire temps, es presentà una resposta, lligada gairebé exclusivament a un sol personatge, que potser sense proposar-s'ho d'una manera explícita, plantejà l'ajustament de l'economia a través de la determinació de la renda. L'opció no suposava, ni més ni menys, que donar èmfasi a la macroeconomia respecte de la microeconomia. I el personatge que va fer tot això, com tothom sap, no fou altre que John Maynard Keynes.

En 1929 Keynes tenia 46 anys i popularment –per dir-ho d'alguna manera– era prou conegut des de 1919 en què veié la llum aquell *bestseller* intítulat *Les conseqüències econòmiques de la pau*. Als 46 anys, Keynes era ja un gran personatge. Llegit, escoltat i consultat. Havia participat en polèmiques i havia encetat polèmiques. Sobre les seves espatlles, hi pesaven moltes feines i molts de càrrecs. Certament era un home conegut i influent; però també conflictiu, versàtil i, per tant, discutit. Ara bé, no es tracta pas aquí de fer una narració de la seva vida que, com ja he dit al començament, és prou coneguda de tots els economistes universitaris i, fins hi tot, dels aficionats.

Per anar seguint el fil de l'argumentació, en canvi, el que sí que cal precisar és que en la perspectiva d'avui, el caire revolucionari del pensament d'aquest britànic, brillant i profund, es troba substantivament –articles i pamflets a part– a la seva *Teoria General* i també al *Treatise on Money*, i fins hi tot a *How to Pay for the War*, encara que aquesta obra ja té un caràcter de reculada i tal vegada revisionista.

2

A Treatise on Money aparegué el mes de desembre de 1930 i el seu missatge és més aviat conceptual. Encara dins de l'esquema marshallià (nominalista i quantitatiu), allò que aquest treball presenta és una pretensió de conceptualitzar la relació entre el diner i els preus dins del marc de l'equilibri monetari. L'originalitat del pensament keynesià, en aquest punt, radica justament en la distinció que hom fa entre la inversió i l'estalvi. Keynes sosté que una gran quantitat de gent pren decisions relatives a invertir i una altra gran quantitat de gent les pren respecte a estalviar, de tal manera que el total de la despesa en béns de capital i el total dels estalvis són la conseqüència de decisions preses per distints grups d'agents econòmics. I aquesta és la qüestió. Perquè si ambdós volums no són necessàriament iguals, quan les inversions superen l'estalvi, es produeix una situació inflacionista i, contràriament, quan els estalvis sobrepassen les inversions, llavors esdevé una situació deflacionària. Les diferències, doncs, entre el volum d'estalvi i volum

d'inversió donen lloc a unes fluctuacions de la vida econòmica, l'origen de les quals no és ni la sobreinversió ni el subconsum, sinó la disparitat entre estalvi i inversió.

La importància pràctica d'aquest punts de vista no s'havia pas de negligir el 1930, quan el món sofria una depressió sense precedents. Perquè si l'ortodoxia de la política econòmica vigent aconsellava la morigeració i l'estalvi, en totes les circumstàncies, des de l'òptica keynesiana, tanmateix, això només es podia aconsellar durant una inflació incipient. Però no sempre. Per tant, si el que sofria la comunitat eren les penúries d'una depressió, el que calia posar en pràctica eren mesures per estimular la despesa i fins i tot el luxe extravagant. Si una situació depressiva era causada per l'excés d'estalvi, allò per tant, que havia de resultar adequat era precisament estimular la inversió i combatre l'estalvi, cosa ben diferent del que es desprenia de la teoria i de la pràctica econòmica establertes per l'aparell ortodox llavors entronitzat.

A la *Teoria General de l'Ocupació, l'Interès i el Diner*, que publicà el 1936, Keynes tingué cura de l'aplaudiment, li donà una intencionalitat més instrumental i sobretot volgué establir, amb tota la riquesa possible d'argumentacions, la solidesa i solvència del que considerava una important i original aportació dins el camp de la Teoria Econòmica. Aquí, teoria i pràctica tenien per objecte els problemes propis d'una gran depressió econòmica, en contrast amb el *Treatise* on el punt de referència pel que ara considerem era l'origen i la causa de les crisis econòmiques.

Així, davant el problema plantejat, Keynes considera que la reducció de salaris no té res a veure, en general, amb l'essència mateixa de l'atur, ja que el nivell general d'ocupació queda establert en relació amb els volums relatius d'estalvi i inversió. Més encara, tota política monetària que, per ajustar el mercat de treball, recomana la reducció dels tipus de salari, no tan sols no aconsegueix l'objectiu que cal aconseguir, sinó que, en afectar el tipus d'interès, incideix desequilibradorament sobre les variacions relatives entre l'estalvi i la inversió. Però tampoc aquests agregats no s'equilibren fonamentalment per les actuacions que sobre el tipus d'interès recomana la teoria econòmica clàssica, ja que aquí, segons el seu criteri, el que hom ha de considerar és el paper d'allò que ell anomena la preferència per la liquiditat. Efectivament, davant de variacions en els rendiments, els agents sempre podran plantejar-se quins actius prefereixen i, arribat el cas, optar exclusivament pels diners. En aquestes circumstàncies, és clar que una baixa del tipus d'interès no farà disminuir l'estalvi i, al contrari, incrementarà els estocs, amb la reducció dels beneficis i amb tot el que això suposa de disminució de la producció i, per tant, de reducció del nivell d'ocupació.

En definitiva: no és pas el mecanisme dels preus allò que equilibra els mercats del treball i dels fons prestables. L'element determinant és la renda. I com que aquesta renda ve establerta per la demanda de consum i la demanda d'inversió, és a dir, per la demanda efectiva, és sobre els seus components sobre els quals s'ha d'exercitar una política econòmica adequada. Tanmateix, Keynes opta per la inversió. Bàsicament perquè la propensió marginal a consumir és inferior a la unitat. En aquest sentit, una política econòmica que tendeix a expandir la inversió tindrà més eficàcia que no pas una altra, de caràcter no selectiu, que pretengui d'incidir sobre la demanda global. La inversió és, doncs, la clau de volta. I en aquest context, Keynes a la *Teoria General* té menys confiança en la política monetària que en obres anteriors, perquè aquesta política només incideix sobre el

tipus d'interès i, contràriament, no afecta l'eficàcia marginal del capital. La recomanació final per a lluitar contra la depressió (en concret contra la depressió dels anys trenta, que era el seu punt real de referència), és que cal endegar no tan sols una política monetària correcta, sinó i sobretot els mitjans necessaris per tal d'impulsar la inversió. I mentre aquesta política no respongui a aquests incentius, per l'estat general d'expectatives, s'ha d'«encebar la bomba» mitjançant l'increment de la inversió pública, un procés que emfàticament anomenà de «socialitzar les inversions».

3

L'impacte de la Teoria General fou gran. Com és àmpliament conegut, el missatge keynesià en conjunt estableix que el nivell de renda nacional i per tant el grau de benestar econòmic en termes quantitius depèn del nivell d'ocupació. Aquest depèn, al seu torn, de la demanda de consum i de la demanda d'inversió (demanda efectiva), la qual és influenciada per l'eficàcia marginal del capital i el tipus d'interès. Finalment, el tipus d'interès depèn de la preferència per la liquiditat i de la quantitat de diners del sistema. Aquest és, doncs, l'esquema de pensament que es presenta com a alternatiu a allò que Keynes s'entesta a denominar «la teoria clàssica», la qual estructurava el marc operatiu de l'economia en dos sectors, el real i el monetari: aquell regint-se pel que fa als respectius ajustaments de mercat per les relacions preu-quantitat, i aquest per les implicacions pròpies de la teoria quantitativa del diner.

L'aportació keynesiana va suposar, doncs, l'entrada en escena d'una nova macroeconomia. O, millor dit, la influència de Keynes, a nivell acadèmic, va tenir el doble efecte de revolucionar el marc macroeconòmic i situar la macroeconomia al primer lloc d'atenció teòrica. Per descomptat que el fenomen del moment –condicionant del canvi conceptual– predisposava les coses que anessin així. La macroeconomia va rebre dins el seu àmbit l'impacte keynesià.

És clar, amb tot, que la rivalitat entre les noves idees i el marc teòric existent fins llavors fou evident. Però la consolidació del keynesianisme fou un fet gairebé des del primer moment. Produïda la ruptura, fins i tot hi hagueren certs intents d'introduir determinades concepcions keynesianes dins l'anàlisi microeconòmica, tal fou el cas de la incidència del factor monetari per a un estudi realista dels preus o de les apreciacions relatives a la llur flexibilitat, degudes a Lange i Patinski. Malgrat tot, però, la doctrina keynesiana revolucionà substantivament la macroeconomia. La resta del cos teòric, particularment la microeconomia, seguí un desplegament propi –vigorós conceptualment i formal– però bàsicament al marge de les implicacions pròpies de l'anàlisi keynesiana.

De fet, ja llunyans els dies de la revolució marginalista i assumida plenament la síntesi marshalliana, el gruix del pensament microeconòmic descansà en l'aportació que feu J.R. Hicks el 1939, continguda a *Valor i Capital*, així com, en el desplegament que de les teories de les formes dels mercats, havien establert Sraffa, Robinson i Chamberlain, en aquelles altres que sobre distribució havien començat a introduir Fisher, Dobb i Knight, i, en fi, en les consideracions sobre economia del benestar en la línia d'A.C. Pigou. Establert aquest marc convencional, la formalització marcaria una pauta ben definida que, a partir d'uns plantejaments de

Samuelson, havia d'adquirir plena vigorització, en un altre ordre de consideracions, a través de les investigacions d'Arrow, Hahn i Débreu.

Durant molts anys, amb tot, els desenvolupaments macroeconòmics de base keynesiana ocuparen un lloc preferent dins de la ciència econòmica i els models renda-despesa, amb els seus diagrames IS-LM, tingueren un veritable protagonisme en les consideracions acadèmiques. La política econòmica keynesiana fonamentà les actuacions pròpies de la determinació de la renda, s'estengué al tractament del creixement econòmic, jugà un paper rellevant en la fixació de polítiques anticíclicques del tipus *stop and go* i, en definitiva, influencià arreu les actuacions pràctiques d'índole macroeconòmica. Però una nova situació de fet, un problema nou important del món de la realitat plantejava un repte que, encara ara, espera l'adiant resposta teòrica. Mentrestant, les implicacions keynesianes no tan sols començaven a perdre contingut, sinó que s'obrien a una forta crítica per part dels monetaristes i sobretot atesa l'objecció de Hayek que «la plena ocupació aconseguida temporalment per una expansió del crèdit es paga necessàriament amb un nivell de desocupació encara més sever en una etapa posterior». Aquest nou problema, aquesta nova situació real, no és més que la crisi econòmica que el món pateix de les darreries de 1973 ençà.

Aquesta nova situació crítica de l'economia comparable a la de 1929 i coneguda col·loquialment per la «crisi del petroli», ja que aquest fou l'element simptomàtic que provocà el corresponent crac, ha fet que sobtadament hom fixés l'atenció més en continguts de naturalesa microeconòmica que no pas de tipus macroeconòmic. Les consideracions acadèmiques sobre si es tracta d'una crisi d'oferta en relació a la de 1929 que es defineix com una crisi de demanda, i la consegüent instrumentació de les anomenades polítiques d'oferta, dóna lloc, precisament, al fet que els plantejaments microeconòmics adquireixin relativament una certa preponderància. No es tracta pas aquí de descriure les xifres estadístiques del que aquesta crisi ha suposat i encara suposa. Al contrari, allò que sí que convé de remarcar és que, perdent protagonisme l'actuació macroeconòmica i mentre no es doni una resposta pròpia al repte que suposa aquesta crisi del petroli, l'interès per la microeconomia és un fet. El més curiós del cas és que les respectives indagacions, que li donen vigor i contingut, tenen una influència bàsica del pensament keynesià. És d'aquesta manera subreptícia que, en moments de crisi real i encara sense resposta teòrica pròpia, la influència keynesiana afecta l'anàlisi microeconòmica.

4

El punt crucial, en aquest context, parteix d'una integració no resolta de la qual substancialment deriva allò que hom podria denominar problema de les rigideses.

Aquesta qüestió no resolta fa referència al vell conflicte relatiu a la integració de la micro i la macroeconomia i on avui, replantejant el tema, poden observar-se almenys tres connotacions. Primer, el fet que mentre que microeconòmicament hom té una teoria del consum de base psicològica, macroeconòmicament l'estudi del consum recolza en uns fonaments de naturalesa empírica. I alhora, mentre que macroeconòmicament la teoria de la inversió es guia amb uns ingredients psicològics, la teoria de la producció microeconòmica és de base real. Segon, potser per tal de recordar la clarividència del mestre, hom apunta que Keynes ja havia

sostingut que: «...la divisió de l'economia en teoria del valor i de la distribució per una banda i la teoria del diner per l'altra és, una separació falsa... la dicotomia correcta és entre la teoria de la indústria o empresa individual i les remuneracions i la distribució d'una quantitat *donada* de recursos entre diversos usos, per un costat, i la teoria de la producció i de l'ocupació en *conjunt*, per un altre». El tercer aspecte, possiblement el més pragmàtic, parteix de la consideració d'una microeconomia amb els problemes convencionals de la determinació dels preus i de les formes de mercat; una macroeconomia relativa a les qüestions de diners i de l'ocupació; i una teoria de la distribució que, pel seu àmbit dual, servís d'enclavament consistent entre ambdues.

Nogensmenys, el tema de les polèmiques entre els autors de les diferents escoles sobre aquest particular no és fonamentalment altre que aquell que intermitentment és plantejat des de la mateixa publicació de la *Teoria General*. Em refereixo a la justificació microeconòmica del perquè de les rigideses macroeconòmiques. O, dit altrament, com es compagina l'anàlisi microeconòmica vinculada substantivament a la flexibilitat de preus i rendes amb la prescripció macroeconòmica que, en aquest nivell, preus i rendes són configurats rígids.

És el punt de partida el fet que l'esquema keynesià es basa en els supòsits de factors «institucionals» que determinen la rigidesa dels salaris nominals i/o dels preus. I la qüestió és que aquest supòsit ha estat incorporat generalment en les consideracions macroeconòmiques, des de punts de vista tan diferents com poden ésser els de Modigliani per una banda i, per una altra, els de Friedman. El plantejament keynesià deriva de la seva «preocupació» pel resultat d'una investigació estadística sobre les veritables relacions entre els canvis del salari nominal i els de salari real. Realitzades, ja d'antuvi aquestes recerques estadístiques, Keynes es veié obligat a replantejar una part de les seves posicions, bé que ho féu parabòlicament. Les contrastacions empíriques especificaven que els salaris reals i els salaris monetaris pujaven conjuntament i, a més, que quan els salaris monetaris descendien, els salaris reals podien pujar o baixar. La veritat és que Keynes despatxà ràpidament el capítol segon de la *Teoria General* (Relacions entre Salaris Reals i Nivell de Producció) perquè allò que l'interessava era d'estendre's en el tema de la demanda efectiva. I és cert que, malgrat tot el que sosté al capítol esmentat, accepta posteriorment la possibilitat que tant els preus com els salaris fluctuïn proporcionalment al llarg del cicle econòmic. Tanmateix el tema de la rigidesa hi resta assentat com a genuí del model keynesià i entreobert fins avui el finestral de la polèmica.

La influència keynesiana subreptícia dins el pensament microeconòmic no s'ha pas produït, de totes passades, d'una manera sobtada. La recerca de solucions als problemes de la realitat li han donat èmfasi en promoure els estudis microeconòmics i en trobar, al seu torn, aquests estudis, unes bases de desenvolupament dins el conjunt de consideracions keynesianes. Ara bé els prolegòmens d'aquesta interrelació microeconòmica, en llur versió actual, són previs a l'aparició de la crisi, tot i que aquesta els llançà més enllà de l'imponent repte acadèmic que suposà llur publicació. Em refereixo substantivament als treballs peoners de R.W. Clower i E.S. Phelps; aquest darrer plantejant una nova microeconomia basada en les teories de l'ocupació i de la inflació, i aquell primer exposant un fonament microeconòmic de la funció del consum keynesiana en situacions d'excés d'oferta de treball.

A partir d'aquestes bases teòriques, la nova situació real sorgida de la crisi produïda a finals de 1973 –possiblement perquè encara no hi havia cap enfocament

teòric propi—potència fortament aquest tipus d'investigacions. Tres aspectes, pel cap baix, de les línies d'avenç microeconòmic del moment ho testimonien.

En primer lloc, podem esmentar l'anàlisi de les expectatives. És aquesta una qüestió plantejada per Keynes i que adquireix una significació actual en l'observació del fet que, mentre que a la *Teoria General* i als desplegaments apologetics posteriors hi són postulades unes relacions que pretenen d'explicar el comportament de variables agregades, no existeix, contràriament, cap estudi de la conducta dels agents, les decisions dels quals determinen aquelles variables. Això constitueix, òbviament, una crítica a Keynes: però convé de fer ressaltar que, així i tot, les concepcions keynesianes s'introdueixen dins l'àmbit microeconòmic. Perquè en decantar-se l'interès del comportament de les variables a la conducta dels agents, és evident que hom pondera aquest tipus d'enfocament. Així, a partir de la «infiltració» keynesiana entre les expectatives a curt terme (les quals depenen dels valors anteriors de les variables que es consideren) i les expectatives a llarg terme (lligades amb els *animal spirits*, segons diu Joan Robinson), el tractament actual del tema hi incorpora els aspectes de la informació necessària per a predir, minimitzant tant com sigui possible, el grau d'incertesa. Així són dissenyades les expectatives racionals, la hipòtesi substantiva de les quals ni afirma que els agents prenen llurs decisions segons els models teòrics, ni que les prediccions siguin perfectes, ni que, en fi, tothom té les mateixes expectatives. Es tracta tan sols de validar que els agents aprenen llurs propis errors i miren d'esmenar-los, de tal manera que aquells que no actuïn així es trobaran, en condicions normals, desplaçats del mercat.

Un altre aspecte, lligat en certa manera amb l'anterior, és el que fa referència a l'anàlisi del desequilibri. En efecte, si la formació d'expectatives racionals suposa la igualtat entre preus corrents i preus esperats, no caldria que hi haguessin relacions entre variables com la producció i l'atur, per un costat, i els preus, els salaris o el tipus d'interès, per l'altre. Nogensmenys, atesa l'evidència empírica de correlacions positives entre aquestes variables, és rellevant l'estudi dels mecanismes que equilibren els mercats a través dels preus i el rol informatiu que aquestes darreres representen quant a les decisions que prenen els agents econòmics. En aquest panorama, els teòrics del desequilibri (enfront als de l'equilibri, els quals addueixen a una informació deficient la causa dels desajustaments dins els mercats) sostenen que aquests desajustaments es produeixen perquè els preus i les rendes són incapaçs d'equilibrar les quantitats ofertes i demandades a cada mercat. Llavors el desequilibri no obeeix pas a un comportament no-racional dels agents, atès que existeixen unes rigideses dins els preus i salaris que han forçat l'existència d'ajustaments graduals i diferents per a cada mercat o bé la implantació de mercats no competitius. En aquest sentit, l'anàlisi microeconòmica d'aquestes rigideses troba la seva justificació o bé perquè és menys costós de mantenir els preus dins uns límits que no pas d'ajustar-los constantment a les condicions del mercat (teoria dels costos d'ajustament) o bé perquè el cost d'informació necessària per a equilibrar el mercat supera els beneficis addicionals esperats (teoria dels costos d'informació). En aquesta situació, consegüentment, els desequilibris poden ésser permanents i, no obstant això, els respectius comportaments coherents amb els supòsits maximitzadors de la teoria microeconòmica.

Resta així establert un nexa entre les rigideses postulades dins els models keynesians i llur compatibilització amb els desenvolupaments de la microeconomia. La tercera via d'anàlisi microeconòmica que actualment té, igualment, un pes específic, també discorre per aquest canvi. Es tracta dels estudis relatius a allò que

ha estat denominat contractes implícits. La corresponent argumentació es basa en el fet que, en relació amb l'enfocament convencional referent a mercats de subhasta –amb flexibilitat de preus i rendes i buidat del mercat– hi ha certs mercats de béns i treballs regits per un ajustament del preu lent, amb motiu de l'existència d'uns contractes implícits. Per tant, no es produeixen sorpreses en la formació dels preus, sinó unes variacions lligades amb un enteniment mutu. Així, per un costat s'introdueix el concepte de «mercat de clients» basat en el fet que la recerca onerosa fa que aquests darrers estiguin disposats a pagar un preu per tal de fer negoci amb els proveïdors habituals, alhora que les empreses tinguin, a llur torn, l'incentiu de mantenir uns preus estables perquè la clientela els sigui fidel. D'aquesta manera, els preus es mantenen rígids davant els increments de la demanda o els descensos de la productivitat, mentre que la clientela tan sols accepta com a correcte l'argument dels preus basat en els increments del cost inevitables. La hipòtesi, així, del contracte implícit resideix en el fet que aquest procediment és avantatjós, en relació amb el contracte formal, perquè n'evita els costos de negociació i els de tipus legal. Les extensions d'aquesta anàlisi es refereixen a l'heterogeneïtat del treball per a explicar el lent ajustament salarial dins els mercats respectius; als comportaments amb aversió al risc que pretenen d'explicar les intercompensacions entre retribucions pecuniàries i retribucions en serveis socials; i en fi, a les conductes que no assumeixen el risc en el sentit que, atesa l'existència de tipus de salaris alternatius, un agent particular preferirà de reduir la nòmina que no pas de variar el tipus de salari davant les disminucions de la demanda.

Hom conclou, en aquest cas, igual com en tots els altres considerats anteriorment, la justificació teòrica i l'evidència empírica en microeconomia dels supòsits macroeconòmics d'arrel keynesiana relatius a les rigideses de preus i rendes.

5

Per tot el que acabo d'exposar, s'ha d'admetre que el pensament keynesià és present a les anàlisis microeconòmiques contemporànies. Aquesta incursió subtil, que vigoritza aquest espai teòric i l'enriqueix quant a poder explicatiu de situacions reals, no tan sols palesa l'expansió –per dir-ho d'alguna manera– de la doctrina de Keynes a la globalitat del cos teòric, sinó que a més mostra, com ho assenyalava al començament, un singular procés d'avenç científic.

Efectivament, hi ha una constatació ideal en el sentit que existeix una relació causal entre fets i teories pel que fa al coneixement científic en economia. En realitat, dins l'àmbit de la nostra ciència, poques revolucions científiques –si és que n'hi ha cap– s'ha produït sense que les situacions de fet no hagin plantejat una problemàtica de tal naturalesa que, al seu davant, el conjunt dels coneixements existents fins aleshores o bé resultés ineficaç o bé ni tan sols contemplés realitats d'aquella mena. En el cas de l'impacte keynesià, la cosa és ben evident. Davant el crac del 29, el cos de proposicions teòriques existents esdevé inservible i és l'aportació de Keynes la que –condicionada per aquella realitat– planteja l'alternativa, tot fent avançar el coneixement econòmic.

Ara bé, precisament perquè el procés cognoscitiu es produeix d'aquesta manera, les aportacions conceptuals dins del camp de l'economia no sorgeixen com a modificacions de la globalitat del cos teòric ja consagrat, sinó que es produeixen en funció de la problemàtica que les movia i, per tant, s'inscriuen a la part o a

les parts del cos teòric que guarda relació directa amb la corresponent problemàtica real i l'afecten. També, pel que fa a la revolució keynesiana, la cosa és prou evident: l'impacte es produeix sobre la macroeconomia.

Produïda la ruptura, rivalitzen les concepcions tradicionals i les alternatives. Dins el cos científic es produeix la consolidació de l'enfocament alternatiu, encara que només en contextos parcials. Llavors nocions tradicionals de tipus conceptuals adquireixen connotacions instrumentals que rivalitzen amb les noves concepcions, tot impulsant sovint unes síntesis més o menys operatives. La teoria alternativa s'ha consolidat i pren carta de naturalesa dins l'estoc convencional de coneixements econòmics. En el cas de l'aportació keynesiana, teoria i pràctica no tan sols impacten la macroeconomia sinó que, consolidades les respectives proposicions, basteixen una nova anàlisi macroeconòmica.

Mentrestant les noves teories pugnen per introduir-se dins d'altres parts del cos teòric, diferents de les que originàriament han afectat. Aquí, però, l'èxit usualment no s'assoleix pas. En el nostre cas, això és evident amb els impulsos inicials de Lange i Patinkin, entre d'altres, per tal d'introduir consideracions keynesianes dins els estudis de microeconomia, a fi de considerar el paper dels diners per un marc més realista de la determinació dels preus. D'aquesta manera, les revolucions científiques de l'economia fan que es produeixi una coexistència de trajectòries dins la globalitat del cos teòric. En el context que exposo una microeconomia de base keynesiana i una microeconomia d'arrelament hicksià.

De sobte, tanmateix, es produeix una nova problemàtica al món dels fets davant la qual l'estoc acumulat de coneixement torna a resultar inservible. En el nostre cas, la crisi del petroli. I és llavors quan, davant de les insuficiències observades –i mentre que no sorgeix la nova teoria alternativa i identificada amb aquesta situació real– que d'una manera subtil certs elements del que el seu dia fou un enfocament teòric alternatiu, envaeixen aquelles parts del cos teòric que tenen més a veure i es troben més vinculades amb el conflicte que planteja la situació real. És d'aquesta faïso que certs components del pensament keynesià –com he volgut mostrar al llarg d'aquesta dissertació– s'introdueixen subrepticiament dins l'anàlisi microeconòmica.

Per aquestes circumstàncies, una aportació teòrica alternativa derivada d'una problemàtica real transcendent i que, originàriament, impacta una part del cos teòric s'hi consolida, influencia la globalitat de l'aparell teòric i, així amb puritat, hom pot afirmar que la nova doctrina ha triomfat plenament. La qüestió és que, si de cas, la durada de l'èxit és més aviat efimera perquè la vigència d'aquesta influència total decau i dona lloc a un altre procés d'avenç científic tan aviat com sorgeix una teoria pròpia i adient a la situació de fet, que es presenta extremadament conflictiva. Mentrestant, però, l'èxit és palès. És d'aquesta manera, doncs, com el pensament revolucionari de Keynes s'instal·la dins la globalitat de la teoria econòmica actual.

Arribat aquest punt, em sembla que ja he emplenat aquella escletxa a què al començament al·ludia com una consideració que ara podia i havia de fer-se respecte a l'aportació de Keynes. I això em sembla adient d'haver-ho fet, precisament en aquest moments en què commemorem el centenari del seu naixement i amb una conclusió que m'imagino que fóra prou afalagadora a aquest il·lustre economista, com és la que la seva obra ha arribat a modelar la globalitat de la Teoria Econòmica a l'ús.

Referències

Azariadis, Costas. «Implicit Contracts and Underemployment equilibria», *Journal of Political Economy*, oct. 1975.

Barro, R. y Grossman, H. I. «A General Disequilibrium Model of Income and Employment», *American Economic Review* març, 1971.

Baro, R. J. «Rational Expectations and the Role of Monetary Policy», *Journal of Monetary Economics*, gener, 1976.

Barro, R. J. «Second Thoughts on Keynesian Economics» *American Economic Review*, maig, 1979.

Clower, R. «The Keynesian Counterrevolution: a theoretical appraisal» en F. Hahn y F. Brechling (eds.), *The Theory of Interest Rates*, London, 1965.

Cordon, W. M. «Keynes and the others: wage and price rigidities in Macroeconomic models», *Oxford Economic Papers*, juliol, 1978.

Chick, Victoria. *Macroeconomics after Keynes*, London, 1983.

Dunlop, John, «The movements of real and money wage rates», *Economic Journal*, setembre, 1983.

Grossman, Herschel I., «Was Keynes a Keynesian?», *Journal of Economic Literature*, març, 1972.

Gordon, D. F., «A Neoclassical theory of Keynesian unemployment» *Economic Inquiry*, desembre, 1974.

Hicks, J.R., *Value and Capital*, Clarendon, Oxford, 1939.

Keynes, John M., «Relative Movements of Real Wages and Output», *Economic Journal*, març, 1939.

Keynes, John M., *The General Theory of Employment, Interest and Money*, Macmillan, 1936.

Keynes, John M., *A Treatise on Money*, Macmillan, London, 1931.

Leijonhufvud, Axel, *On Keynesian Economics and the Economics of Keynes*, New York, 1968.

Lucas, Robert E. «Expectations and the Neutrality of Money», *Journal of Economic Theory*, abril, 1972.

Meltzer, Allan H., «Interpreting Keynes», *Journal of Economic Literature*, març, 1983.

Meltzer, A. H., «Keynes's General Theory: A different perspective», *Journal of Economic Literature*, març, 1981.

Okun, Arthur, M. «Inflation: its Mechanics and Welfare Cost». *Brooking Papers on Economic Activity*, 1975.

Okun, Arthur, M. *Prices and Quantities: A Macroeconomic Analysis*, Washington D.C., Brookings, 1981.